

Föstudaginn 5. september 1997.

Nr. 321/1997.

Gunnlaugur Ólafsson

(Magnús Thoroddsen hrl.)

gegn

Rannveigu E. Axfjörð

(Einar Gautur Steingrímsson hdl.)

Kærumál. Fjárslit hjóna. Hjúskapareign.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Gunnlaugur Claessen og Markús Sigurbjörnsson.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 23. júlí 1997, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 1. ágúst sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 9. júlí 1997, þar sem leyst var úr ágreiningsatriðum málsaðila um opinber skipti til fjárslita milli þeirra vegna hjónaskilnaðar. Kæruheimild er í 133. gr. laga nr. 20/1991 um skipti á dánarbúum o. fl. Sóknaraðili krefst þess, að „hinn kærði úrskurður verði úr gildi felldur og allar kröfur hans í héraði verði teknar til greina“, svo sem segir í greinargerð hans fyrir Hæstarétti. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess, að hinn kærði úrskurður verði staðfestur og sóknaraðila gert að greiða sér kærumálskostnað.

Í ljósi niðurstöðu hins kærða úrskurðar og kröfu varnaraðila um staðfestingu hans verður að líta svo á, að fyrir Hæstarétti krefjast sóknaraðili þess aðallega, að fasteignin að Fljótaseli 16 í Reykjavík verði í heild talin hjúskapareign hans, en til vara, að honum verði aðeins gert að greiða varnaraðila helming af áætluðu, framreiknuðu söluandvirði hluta fasteignarinnar að Bjarkarstíg 3 á Akureyri að frádregnum áhvílandi veðskuldum, eða 1.106.030 krónur, svo og, að söluandvirði bifreiðarinnar JI 662, að fjárhæð 800.000 krónur, verði talið hjúskapareign hans. Til þrautavara hefur sóknaraðili krafist þess, að kröfur varnaraðila verði lækkaðar.

I.

Eins og ýtarlega er lýst í hinum kærða úrskurði, snýst ágreiningur málsaðila, sem aðalkrafa sóknaraðila og fyrri hluti varakröfu hans

beinist að, um það, hvort fyrrnefnd fasteign að Fljótaseli 16, sem var þinglýst eign hans, þegar sýslumaður tók fyrst fyrir umsókn um leyfi handa málsaðilum til hjónaskilnaðar 10. ágúst 1994, verði talin hjúskapareign sóknaraðila við fjárslit á milli þeirra.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður ekki fallist á, að þinglýsing eignarheimildar sóknaraðila geti þegar leitt til þeirrar niðurstöðu, að fasteignin verði í heild talin hjúskapareign hans. Á hinn bóginn verður ekki litið fram hjá því, að málsaðilar höguðu sjálfir samningsgerð við kaup fasteignarinnar svo og fyrri fasteignar sinnar að Flúðaseli 42 í Reykjavík á þann veg, að sóknaraðili var þar einn talinn eigandi. Þetta var að auki gagnstætt því, sem gert var um fasteign, sem málsaðilar áttu þar á undan að Bjarkarstíg 3 á Akureyri og þau voru bæði þinglýstir eigendur að. Samkvæmt því og að öðru leyti með vísan til þess, sem greinir í úrskurði héraðsdómara, verður að telja þinglýsta eignarheimild sóknaraðila að fasteigninni Fljótaseli 16, sem var reist á umræddum kaupsamningi um hana, veita líkindi fyrir því, að hún hafi í heild verið hjúskapareign hans. Til að hnekkja þeim líkindum nægir varnaraðila ekki að sanna, að henni hafi verið unnt að láta af hendi fé úr hjúskapareign sinni til að greiða hluta kaupverðs eða byggingarkostnaðar fasteignarinnar, heldur verður varnaraðili að sýna fram á, að hún hafi gert það í reynd í nánar tilteknum tilvikum.

Gegn mótmælum sóknaraðila hefur varnaraðili ekki sýnt fram á ákveðin framlög sín til að standa straum af kaupverði fasteignarinnar að Fljótaseli 16 eða hugsanlegum útgjöldum til að auka verðmæti hennar, önnur en þau, sem kann að mega rekja til hlutdeildar varnaraðila í sameign málsaðila um áðurnefnda íbúð að Bjarkarstíg 3. Við sölu þeirrar íbúðar 10. maí 1977 áttu málsaðilarnir að fá greidda útborgun á tímabilinu fram til 1. febrúar 1978, að fjárhæð 4.500.000 gamlar krónur. Líta verður svo á, að helmingur þeirrar útborgunar hafi verið hjúskapareign varnaraðila, enda átti hvor málsaðili helming íbúðarinnar samkvæmt þinglýstum heimildum, sem verður að leggja til grundvallar í þessu efni. Söluverð íbúðarinnar að öðru leyti, 2.000.000 gamlar krónur, getur hins vegar ekki komið hér til álita, enda var það greitt að mestu með því, að kaupandi tók á sig áhvílandi veðskuldir, en að nokkru með veðskuldabréfi frá

kaupandanum, sem skyldi greiða á tveimur árum og ekkert hefur frekar verið upplýst um í málinu.

Hinn 12. maí 1977 keypti sóknaraðili íbúð að Flúðaseli 42, sem áður er getið. Samkvæmt kaupsamningi um íbúðina skyldi sóknaraðili greiða útborgun á tímabilinu fram til 1. febrúar 1978, að fjárhæð 5.850.000 gamlar krónur. Fallast verður á, að nægilega sé sýnt fram á, að greiðslur, sem komu í hlut málsaðila sem útborgun söluverðs íbúðarinnar að Bjarkarstíg 3, hafi gengið upp í útborgun kaupverðs íbúðarinnar að Flúðaseli 42, þar á meðal sá hluti útborgunarinnar, sem telst hafa verið hjúskapareign varnaraðila samkvæmt áðursögðu. Varnaraðili hefur á hinn bóginn ekki sýnt fram á önnur framlög sín til greiðslu kaupverðs síðarnefndu íbúðarinnar, sem var alls 7.950.000 gamlar krónur, eða kostnaðarhlutar vegna íbúðarinnar af byggingu bílgeymslu á sama stað, sem ráðið verður af gögnum málsins, að hafi numið 1.100.000 gömlum krónum, svo sem sóknaraðili heldur fram. Verður því að leggja til grundvallar, að framlag varnaraðila úr hjúskapareign sinni til kaupa íbúðarinnar og byggingar bílgeymslu að Flúðaseli 42 hafi verið 2.250.000 gamlar krónur af heildarkostnaði, sem nam 9.050.000 gömlum krónum. Sóknaraðili seldi íbúð þessa 30. janúar 1979 fyrir 16.500.000 gamlar krónur, en þar af var útborgun söluverðs 11.500.000 gamlar krónur. Hinn 31. sama mánaðar keypti sóknaraðili fasteignina að Fljótaseli 16, sem deilt er um í málinu, á 12.000.000 gamlar krónur, en þar af var útborgun, að fjárhæð 7.000.000 gamlar krónur. Þótt kaupverð fasteignarinnar að Fljótaseli 16, sem þá var fókheldt raðhús ásamt leigulóðarréttindum, hafi þannig verið lægra en söluverð fasteignarinnar að Flúðaseli 42, verður að leggja til grundvallar, að söluverðið hafi í heild sinni runnið upp í kaupverð nýju eignarinnar og til greiðslu kostnaðar af því að gera hana íbúðarhæfa, þar á meðal sá hluti söluverðsins, sem kom fyrir eignarhluta varnaraðila í eldri eigninni. Verður samkvæmt því að telja varnaraðila hafa eignast sem hjúskapareign sama hlutfall í fasteigninni að Fljótaseli 16 og hún átti eftir áðursögðu í fasteigninni að Flúðaseli 42, sem næst 25 hundraðshluta.

Sóknaraðili hefur á engan hátt rökstutt, á hvaða lagagrunni það verði reist, að greiðsla úr hendi hans á 1.106.030 krónum til varnaraðila geti komið í stað fyrrgreinds eignarhluta hennar í sameign

þeirra um fasteignina að Fljótaseli 16, eins og varakrafa hans varðandi þá eign beinist að. Þá hefur sóknaraðili ekki heldur fært viðhlítandi rök fyrir þrautavarakröfu sinni, hvað þetta ágreiningsefni varðar.

Samkvæmt öllu framansögðu verður því fasteignin að Fljótaseli 16 talin sameign málsaðila, þannig, að varnaraðili eigi að hjúskapareign 25 hundraðshluta hennar, en sóknaraðili 75 hundraðshluta að hjúskapareign.

II.

Eftir gögnum málsins var varnaraðili skráður eigandi bifreiðarinnar JI 662 10. ágúst 1994, en við þann dag verða fjárslit á milli aðila miðuð samkvæmt 1. mgr. 104. gr. laga nr. 20/1991 og 1. mgr. 101. gr. hjúskaparlaga nr. 31/1993. Þá skráningu á eignarhaldi verður að leggja að jöfnu við þinglýsta eignarheimild að fasteign, hvað varðar líkindin, sem af henni leiðir, fyrir því, hvort hjóna teljist við fjárslit eiga viðkomandi hlut að hjúskapareign. Sóknaraðili hefur ekki sýnt fram á nein framlög sín til kaupa á bifreiðinni, sem hér um ræðir, eða aukningar á verðmæti hennar. Hann hefur ekki heldur fært viðhlítandi rök fyrir þeirri staðhæfingu sinni, að bifreiðin hafi verið skráð á nafn varnaraðila til málamynda. Samkvæmt þessu verður staðfest sú niðurstaða héraðsdómara að hafna kröfu sóknaraðila um, að söluandvirði bifreiðarinnar verði talið hjúskapareign hans.

Ákvæði hins kærða úrskurðar um málskostnað verður staðfest. Rétt þykir, að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Við opinber skipti til fjárslita á milli sóknaraðila, Gunnlaugs Ólafssonar, og varnaraðila, Rannveigar F. Axarfjörð, telst fasteignin að Fljótaseli 16 í Reykjavík vera sameign þeirra, þannig, að sóknaraðili eigi 75 hundraðshluta hennar að hjúskapareign og varnaraðili 25 hundraðshluta að hjúskapareign.

Hinn kærði úrskurður skal í öðrum atriðum vera óraskaður. Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 9. júlí 1997.**I.**

Mál þetta var þingfest 5. mars 1997 og tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi 11. júní 1997.

Sóknaraðili er Rannveig F. Axlfjörð, kt. 260948-3269, Ólafsvogi 30, Ólafsfirði.

Varnaraðili er Gunnlaugur Ólafsson, kt. 091045-2499, Fljótaseli 30, Reykjavík.

Endanlegar dómkröfur sóknaraðila eru eftirfarandi:

A. Að við opinber skipti til fjárlita á milli aðila verði fasteignin að Fljótaseli 16, Reykjavík, eða andvirði hennar virt sem sameign þeirra hjóna (hjúskapareign beggja). Teljist sóknaraðili eiga 80%, en varnaraðili 20% og að hluti hvors um sig standi til lúkningar skuldum hvors um sig. Verði ekki á ofangreint fallist og ákveðið, að eignin falli til varnaraðila, er þess krafist til vara, að varnaraðila verði gert að endurgreiða sóknaraðila af sínum búshluta þá fjármuni, sem runnið hafi frá henni til kaupa á fasteigninni Fljótaseli 16 og hefðu komið til lúkningar á skuldum hennar, ef fallist hefði verið á aðalkröfu.

B. Að staðfest verði, að neðangreindar skuldir og útgjöld, alls að fjárhæð 1.565.245 kr., sem sóknaraðili hafi greitt frá samvistarslitum 1991-1992 til skiptadags, 10. ágúst 1994, teljist sameiginlegar skuldir og útgjöld málsaðila:

1. Húsaleiga á Ólafsfirði, samtals 1.014.925 kr.

2. Lán frá Gunnlaugi T. Gunnlaugssyni til bílakaupa, 550.400 kr.

Ef ekki verður fallist á aðalkröfu undir lið A, er þess einnig krafist, að til sameiginlegra skulda málsaðila teljist:

3. Skuld við Lánasjóð íslenskra námsmanna, 3.226.020 kr.

Til vara er þess krafist, að skiptastjóra verði gert að úthluta sóknaraðila 2.395.633 krónum af búshluta varnaraðila, helming ofangreindra skulda og útgjalda.

C. Að sóknaraðila verði úthlutað af búshluta varnaraðila 1.200.000 krónum eða lægri fjárhæð að mati réttarins vegna endurgjaldslausra afnota varnaraðila af Fljótaseli 16 frá samvistarslitum til 26. mars 1997. Til vara er þess krafist, að sóknaraðila verði úthlutað af búshluta varnaraðila 620.000 krónum eða lægri fjárhæð að mati réttarins vegna endurgjaldslausra afnota hans af Fljótaseli 16 frá 10. ágúst 1994 til 26. mars 1997.

Þá krefst sóknaraðili málskostnaðar að skaðlausu.

Varnaraðili krefst þess aðallega, að öllum kröfum sóknaraðila verði hafnað og að við opinber fjárskipti milli aðila skuli skírri húskapareign hvors

um sig skipt til helminga milli þeirra í samræmi við helmingaskiptaregluna og sjálfstæða skuldaábyrgð hjóna.

A 1. Aðalkrafa: Varnaraðili krefst þess, að staðfest verði með dómi, að fasteignin að Fljótaseli 16, Reykjavík, eða andvirði hennar sé hjúskapareign hans eins, en ekki sameign aðila eða hjúskapareign beggja aðila í hlutföllum.

A 2. Varakrafa: Ef ekki verður fallist á framangreint, krefst varnaraðili þess til vara, að sér verði einungis gert að greiða sóknaraðila helming af áætluðu, framreiknuðu söluandvirði neðri hæðar Bjarkarstígs 3, Akureyri, að frádregnum áhvílandi veðskuldum, sem reiknast vera 1.106.030 kr. Varnaraðili krefst þess, að öllum öðrum kröfum um endurgreiðslu á ætluðum fjármunum frá sóknaraðila til kaupa á fasteigninni Fljótaseli 16, Reykjavík, verði hafnað.

A 3. Ef dómurinn fellst á kröfu sóknaraðila um, að við ákvörðun um hjúskapareignir aðila skuli horft til annars en formlegra eignarheimilda, þinglýsingar eða skráningar, krefst varnaraðili þess, að við opinber fjárskipti milli aðila verði söluandvirði bifreiðarinnar JI-662, Bronco XLT, 800.000 kr., talið hjúskapareign hans, en ekki sóknaraðila.

B. Aðalkrafa: Varnaraðili krefst þess, að hafnað verði greiðsluskyldu á eftirstöðvum skulda og útgjalda sóknaraðila, sem greidd hafa verið frá samvistarslitum, samtals að fjárhæð 4.791.265 kr., og að staðfest verði með dómi, að ekki sé um sameiginlegar skuldir hjóna að ræða.

Varakrafa: Ef ekki verði orðið við aðalkröfu varnaraðila, krefjist hann þess, að skiptastjóra verði gert að úthluta sóknaraðila af búshluta varnaraðila annarri og mun lægri fjárhæð, sem samsvari helmingi fjárhæðar óumdeilanlegra sameiginlegra skuldbindinga hjónanna, þegar þær hafi verið reiknaðar til núvirðis miðað við 10. ágúst 1994.

C. Varnaraðili krefst þess, að öllum kröfum sóknaraðila um greiðslu vegna afnota sinna af hjúskapareign sinni, Fljótaseli 16, Reykjavík, verði hafnað.

D. Prautavarakrafa: Ef dómurinn viðurkennir kröfu sóknaraðila um frávik frá meginreglunni um hjúskapareignir hjóna, helmingaskiptareglunni og sjálfstæðri skuldaábyrgð hjóna og viðurkennir sameign málsaðila að fasteigninni að Fljótaseli 16, Reykjavík, eða andvirði hennar og/eða að skuldbindingar sóknaraðila og greiðslur eftir samvistarslit séu sameiginlegar skuldir og útgjöld aðila, krefst varnaraðili þess, að þær verði verulega lækkaðar.

Þá krefst varnaraðili málskostnaðar úr hendi sóknaraðila að skaðlausu að viðbættum virðisaukaskatti.

II.

Aðilar málsins gengu í hjónaband 25. mars 1967 og eignuðust þrjá syni, Ólaf G., f. 22. október 1966, og tvíburana Gunnlaug T. og Benjamín S., f. 19. júní 1969. Þau slitu samvistir um áramót 1991/1992, og var beiðni um lögskilnað lögð fram hjá sýslumanninum í Reykjavík 10. ágúst 1994. Hinn 4. desember 1996 var kveðinn upp úrskurður í Héraðsdómi Reykjavíkur um opinber skipti til fjárslita milli aðila, og var Steinunn Guðbjartsdóttir hdl. skipuð skiptastjóri.

Árið 1958 erfði sóknaraðili helming þriggja herbergja íbúðar að Bjarkarstíg 3 á Akureyri. Í upphafi búskapar síns bjuggu aðilar að Bjarkarstíg 3, en þar var æskuheimili sóknaraðila. Hinn 6. mars 1967 afsalaði Benjamín Jónatansson helmingshluta sínum í íbúðinni að Bjarkarstíg 3 til varnaraðila. Málsaðilar bjuggu að Bjarkarstíg 3 frá 1966 til 1972, er fjölskyldan fluttist á Svalbarðsströnd.

Haustið 1976 hófu báðir málsaðilar nám í Háskóla Íslands, og fluttist fjölskyldan þá til Reykjavíkur og bjó fyrst á hjónagörðum. Íbúðina að Bjarkarstíg 3 seldu þau 10. maí 1977, og með kaupsamningi, dags. 12. maí 1977, keypti varnaraðili fimm herbergja íbúð að Flúðaseli 42, tilbúna undir tréverk.

Varnaraðili hætti háskólanáminu 1977, og frá þeim tíma til ársins 1984 vann hann sem kennari. Í fyrstu bjuggu aðilar að Flúðaseli 42, en í byrjun árs 1979 var íbúðin að Flúðaseli 42 seld og keypt fokhelt raðhús að Fljótaseli 16. Haustið 1984 ákvað sóknaraðili að ljúka tannlæknanámi sínu í Svíþjóð, og fluttist fjölskyldan þangað. Varnaraðili var á þeim tíma á atvinnuleysisbótum og í launuðu starfsnámi, sem hann lauk í lok mars 1987. Sóknaraðili lauk tannlæknanámi sínu í maí 1985, en hafði þá um nokkurt skeið starfað við tannlækningar. Árið 1986 fluttist fjölskyldan til Noregs, og hóf sóknaraðili þar störf, en varnaraðili fékk ekki vinnu og hóf launað starfsnám frá hausti 1987 til október 1988. Fluttist sóknaraðili síðan til Íslands sumarið 1988, en henni hafði boðist tannlæknaaða á Ólafsfirði. Þjó fjölskyldan saman á Ólafsfirði fram til þess, er varnaraðili fluttist með son aðila, Benjamín, til Reykjavíkur, en sonur þeirra, Ólafur, bjó þá að Fljótaseli 16. Fór nú varnaraðili til náms í rafeindavirkjun. Gunnlaugur, sonur þeirra, bjó áfram hjá móður sinni til ársins 1995, og hélt fjölskyldan á þessum tíma tvö heimili, í Reykjavík og á Ólafsfirði.

Sóknaraðili krafðist skilnaðar um áramót 1991/1992, en ekki hófust aðilar þó handa um að ganga frá skilnaðinum. Skilnaðarmál aðila var fyrst tekið fyrir hjá sýslumanninum í Reykjavík 10. ágúst 1994, og var varnaraðili þar einn viðstaddur. Reyndu aðilar sættir um eignaskiptingu, en án árangurs,

og voru af hálfu beggja lagðar fram beiðnir í Héraðsdómi Reykjavíkur 28. október 1996 um opinber skipti félagsbúsins.

Með bréfi, dags. 7. febrúar 1997, sendi skiptastjóri félagsbúsins Héraðsdómi Reykjavíkur framangreint ágreiningsefni til úrlausnar í samræmi við 122. gr. laga nr. 20/1991, og var málið þingfest, eins og áður segir, 5. mars 1997.

III.

Um ágreining aðila verður þannig fjallað, að fyrst verða raktar almennar málsástæður hvors um sig, en síðan hver þáttur ágreiningsins tekinn fyrir með þeim hætti, að sjónarmið beggja verða reifuð, og síðan greint frá niðurstöðu dómsins.

Almennt um ágreininginn.

Sóknaraðili kveður ágreining aðila einkum snúast um það, hvernig fasteignin að Fljótaseli 16, Reykjavík, verði meðhöndluð við skiptin. Varnaraðili telji alla eignina hjúskapareign sína, þar sem hún sé þinglýst á sitt nafn. Sóknaraðili líti til efnisatriða og miði við, að hún hafi fjármagnað eignina og því skuli eignin teljast hjúskapareign þeirra beggja í réttu hlutfalli við framlög hvors um sig. Hún geti því nýtt sinn hluta eignarinnar á móti skuldum sínum, en nettó-eignir komi síðan til skipta, sbr. 109. gr. laga nr. 20/1991. Sé hér um verulega hagsmuni að tefla fyrir sóknaraðila, þar sem þorri skuldanna hvíli á henni, en ekkert á varnaraðila. Jafnframt sé ágreiningur með aðilum um, hvort tilteknar skuldir og útgjöld teljist sameiginleg eða hvíli eingöngu á sóknaraðila. Í þriðja lagi sé um það deilt, hvort varnaraðila beri að greiða sóknaraðila endurgjald fyrir afnot hans af fasteigninni Fljótaseli 16 í Reykjavík.

Sóknaraðili kveður eignir og skuldir aðila hafa verið eftirtalдар 10. ágúst 1994:

Eignir:

1. Fasteignin að Fljótaseli 16, Reykjavík,	kr. 8.900.000
2. Bifreiðin JI-622	– 800.000
3. Bifreiðin Í-2581	– 350.000
4. Hlutabréf í Fides hf.	– 200.000

Að auki innbú og verkfæri hvors um sig.

Skuldir:

1. Skuld við LÍN	kr. 3.104.744
2. Skuld við Byggingarsjóð ríkisins	– 630.000
3. Umþrættar skuldir og útgjöld sóknaraðila	– 4.791.265
4. Sameiginlegar skuldir, gr. af sóknaraðila	– 165.392
5. Sameiginlegar skuldir, gr. af varnaraðila	– 210.000

Um lagarök vísar sóknaraðili til hjúskaparlaga nr. 20/1923 og laga nr. 31/1993. Jafnframt miðar hann við XIV. kafla laga nr. 20/1991. Loks er vísað til almennra sanngirnis- og jafnræðissjónarmiða og um varakröfu til almennra auðgunar-, bóta- og sanngirnisjónarmiða.

Varnaraðili kveður kröfur sóknaraðila vera andstæðar lögum og venjum um búskipti milli hjóna við skilnað og mótmælir þeim öllum. Hann telur engar forsendur eða lagarök leiða til þess, að við opinber fjárskipti aðila verði vikið frá meginreglu íslenskra laga um helmingaskipti á skírri hjúskapareign hjóna og sjálfstæðri skuldaábyrgð hjóna á skuldum sínum og skuldbindingum, eins og ákvæði laga nr. 31/1993 kveði á um. Varnaraðili bendir á, að í máli þessu séu hvorki lagaforsendur né aðrar forsendur fyrir því, að eignir, sem hvor aðili sé skráður eða þinglýstur eigandi að, séu ekki metnar sem hjúskapareign viðkomandi aðila í samræmi við ákvæði 54. gr. laga nr. 31/1931, sbr. 25. gr. þinglýsingalaga nr. 39/1978. Í 6. gr. og 103. gr. hjúskaparlaga sé kveðið á um, að helmingaskipti á skírri hjúskapareign hjóna sé meginregla í íslenskum rétti, og frávik frá þeirri meginreglu verði aðeins leitt af ákvæði 104. gr. sömu laga, en þau tilvik, sem þar séu greind, eigi ekki við um aðstæður og mál aðila. Þá kveður varnaraðili sóknaraðila ekki geta sannað staðhæfingu sína um myndun sameignar með neinum óyggjandi gögnum.

Helmingaskipti á skírri hjúskapareign hvors um sig geti ekki talist bersýnilega ósanngjörn fyrir hvorugt þeirra, enda miðað við þá forsendu, að sú regla feli að jafnaði í sér sanngjarna skiptareglu, nema eitthvað annað sérstakt komi til. Um slík tilvik sé ekki að ræða hjá málaðilum, þau hafi verið í hjónabandi í 24 ár, og hvorugt þeirra hafi flutt með sér í búið verulega miklu meira en hitt við hjúskaparstofnun. Fjárhagur aðila hafi verið sameiginlegur í þeim skilningi, að þau hafi hjálpast að við framfærslu fjölskyldunnar eftir getu hvors um sig á hverjum tíma. Á tímabilum í hjónabandi aðila hafi þau verið við nám, en sóknaraðili þó í lengra og dýrara námi. Á námstíma sóknaraðila í tannlækningum hafi tekjur hennar verið mjög takmarkaðar og námið kallað á ýmis útgjöld, sem hafi m. a. verið fjármögnuð með námslánnum. Á þeim tíma hafi varnaraðili unnið mikla vinnu utan heimilis og framfærsla fjölskyldunnar hvílt að mestu á honum. Þetta fyrirkomulag hafi verið í góðu samkomulagi milli aðila, enda hafi þau með þessu verið að gæta jafnræðis og leitast við að fullnægja þörfum beggja til þroska og starfsmenntunar.

Ákvæði hjúskaparlaga um sjálfstæða skuldaábyrgð hjóna, sbr. 67. gr. laga nr. 31/1993, gefi ekki tilefni til fráviks frá helmingaskiptareglunni né til skáskipta, því að ákvæði 100. gr. laga nr. 31/1993 kveði skýrt á um, að frá

eignum maka séu dregnar skuldir, sem á honum hvíli, sbr. og ákvæði 109. og 104. gr. laga nr. 20/1991. Samkvæmt 69. gr. laga nr. 31/1993 geti annað hjóna einungis stofnað til samábyrgðar hjóna á fjárskuldbindingum, meðan sambúð þeirra vari, og þá með venjulegum samningum vegna sameiginlegs heimilishalds, þarfa barna, sérþarfa maka eða leigu húsnæðis til sameiginlegs heimilis hjónanna. Ekkert þessara efnisatriða eigi við um þær fjárskuldbindingar, sem sóknaraðili krefjast samábyrgðar varnaraðila um.

Um lagarök vísar varnaraðili m. a. til ákvæða I., VIII., IX. og XIV. kafla hjúskaparlaga nr. 31/1993, skiptalaga nr. 20/1991, 25. gr. þinglýsingalaga nr. 39/1978 og meginreglna fjármunaréttar og sanngirnissjónarmiða.

Einstakir kröfuliðir.

Um A-lið í kröfugerð sóknaraðila.

A. Sóknaraðili krefst þess, að raðhúsið að Fljótaseli 16 verði virt sem sameign aðila. Sóknaraðili hafnar því, að þinglýsingin ein verði látin ráða því, hvorum aðila eignin tilheyri sem hjúskapareign, og eru röksemdir sóknaraðila eftirtaldar:

1. Þinglýsing og markmið hennar.

Sóknaraðili kveður þinglýsingu framkvæmda umfram allt í þeim tilgangi að afla þeim réttindum, sem skjölin taki til, verndar gagnvart þriðja manni. Geti þinglýsingarreglur t. d. ráðið úrslitum um innbyrðis réttarstöðu skuldheimtumanna og viðsejenda kaupanda og seljanda í fasteignakaupum. Í þessu birtist ein meginþýðing þinglýsingar. Milli samningsaðilanna sjálfra, í þessu tilviki hjóna, hafi þinglýsing hins vegar ekkert efnislegt gildi. Þinglýsing sé því formlegur gerningur, en ekki efnislegur og leiði ekki ein og sér til yfirfærslu réttinda.

2. Kaupmáli er skilyrði gjafar milli hjóna.

Sóknaraðili telur, að samkvæmt 17., sbr. 23. gr. laga nr. 20/1923 (nú 54. gr. laga nr. 31/1993) hafi eignarhluti sóknaraðila í Bjarkarstíg 3, Akureyri, orðið hjúskapareign hennar, er þau varnaraðili gengu í hjónaband. Samkvæmt ígildisreglunni gildi hið sama um þau verðmæti, sem komið hafi í staðinn fyrir íbúðina.

Samkvæmt 30. gr. laga nr. 20/1923 (nú 72. gr. laga nr. 31/1993) geti gjafir milli hjóna einungis orðið gildar, að um þær sé gerður kaupmáli. Enginn kaupmáli hafi verið gerður milli sóknaraðila og varnaraðila. Enginn yfirfærslugerningur hafi heldur verið gerður, þar sem sóknaraðili afsali sér sínum hluta í Bjarkarstíg 3 til varnaraðila. Samkvæmt hjúskaparlögum hafi því engin lögmæt yfirfærsla eigna frá sóknaraðila til varnaraðila orðið, meðan á hjúskap stóð. Sóknaraðili sé því enn eigandi þeirra verðmæta, sem komið hafi í stað eignarhlutans í Bjarkarstíg 3.

3. Venja þess tíma, þegar eignin var keypt, réð skráningunni.

Sóknaraðili kveðst hafa átt helmingshlut í íbúðinni að Bjarkarstíg 3, þegar aðilar gengu í hjúskap. Að hætti þess tíma hafi eignin og síðari eignir þeirra hjóna verið skráðar á nafn varnaraðila, þrátt fyrir það að eignamyndunin hafi verið með þeim hætti, sem að framan sé lýst. Skráningin hafi einungis verið í samræmi við almenna venju í þjóðfélaginu á þeim tíma og ekki ætlað að hafa neina lagalega þýðingu milli hjónanna.

4. Framlög aðila.

Sóknaraðili telur, að þrátt fyrir það að annað hjóna sé skráð eigandi fasteignar, geti eignin samt sem áður talist sameign þeirra við skilnað, ef þeim aðila, sem ekki sé skráður eigandi, tekst að sýna fram á framlög af sinni hálfu til eignarinnar. Hún telur, að framlög hvors um sig eigi að marka hlutdeild þeirra í eigninni. Um framlög aðila hvors um sig vísist til yfirlits Jóns Kristins Jónssonar, löggilts endurskoðanda. Samkvæmt niðurstöðu hans hafi sóknaraðili að mestu leyti staðið undir eignamyndun þeirra hjóna. Því sé sanngjarnt og eðlilegt að miða skiptin við það, að sóknaraðili hafi lagt fram 80% af andvirði Fljótasels, en varnaraðili 20%. Að minnsta kosti sé það ljóst, að hún hafi fjármagnað a. m. k. 50% af andvirði eignarinnar.

5. Ósanngjörn niðurstaða.

Sóknaraðili kveður þorra skulda þeirra hjóna hafa hvílt á sóknaraðila 10. ágúst 1994. Því yrði bersýnilega ósanngjarnt að meðhöndla fasteignina sem hjúskapareign varnaraðila án tillits til þess, að sóknaraðili hafi lagt fram meginhluta kaupverðs. Þá niðurstöðu telur sóknaraðili munu leiða til þess, að varnaraðili fengi u. þ. b. 5.000.000 kr. úr skiptunum, en sóknaraðili stæði eftir með u. þ. b. 1.000.000 króna skuld.

6. Samræmi/jafnræði gagnvart óvígðri sambúð.

Sóknaraðili kveður langt hafa verið gengið á Norðurlöndum í að viðurkenna, að sameign stofnist hjá fólki, sem sé í óvígðri sambúð, og sömuleiðis milli hjóna, sem búi við séreignarskipulag. Ekki hafi verið talin sérstök þörf á þessu hjá fólki, sem búi við hjúskapareignarfyrirkomulag, þar sem það fái, hvort sem er, helminginn af eignum hins. Ekki hafi reynt á þetta í sambærilegu tilviki og í máli þessu, þ. e., að þorri skuldanna hvíli á öðrum aðilinum, en eignirnar tilheyri hinum; þegar svo stendur á, skipti afar miklu máli, hvort það hjóna, sem ekki er skráð fyrir eign, teljist eiga hluta af henni sem hjúskapareign.

Samkvæmt dómaframkvæmd sé litið svo á, að við skipti á óvígðri sambúð teljist fasteign sameign sambúðarfólks, ef ljóst sé, að bæði hafi lagt fram fé til kaupa á henni. Gildi þá einu, hvor aðilinn sé þinglýstur eigandi. Sóknaraðili telur engin rök leiða til þess, að réttarstaða hjóna eigi að vera lakari að þessu leyti en sambúðarfólks.

Varakrafa sóknaraðila við A-lið aðalkröfu.

Sóknaraðili kveður kröfu um endurgreiðslu þess fjár, sem runnið hafi frá sér til kaupa á eigninni Fljótaseli 16, Reykjavík, styðjast við venjuleg auðgunar- og bótasjónarmið og sanngirnissjónarmið. Margnefnt yfirlit yfir tekjur og eignamyndun þeirra hjóna sýni framlög hvors um sig, og hljóti sóknaraðili að eiga endurkröfurétt á hendur varnaraðila, verði hann einn talinn eigandi andvirðis fasteignarinnar. Að öðrum kosti auðgist varnaraðili á kostnað sóknaraðila með mjög óeðlilegum hætti. Fjárhæð endurgreiðslukröfunnar verði að taka mið af þeim skuldum, sem sóknaraðili gæti ella jafnað út með eignarhluta sínum í Fljótaseli 16, í samræmi við 109. gr. laga nr. 20/1991 og jafnframt ráðast af niðurstöðu dómsins um B-lið aðalkröfu.

Kröfur og mótmæli varnaraðila varðandi A-lið í kröfum sóknaraðila.

1. Varnaraðili krefst þess, að staðfest verði með dómi, að fasteignin Fljótasel 16 eða andvirði hennar teljist hjúskapareign sín, en ekki sameign málsaðila. Hann telur sig einan hafa fjármagnað kaup þeirra eigna, sem þinglýst sé eða skráðar á nafn sitt, en auk þess hafi eignaaukningin til orðið vegna verulega mikils og langvinns vinnuframlags síns. Sóknaraðili telur sig hafa fjármagnað kaup og byggingu fasteignarinnar Fljótasels 16, Reykjavík, þannig:

1. Söluandvirði íbúðar að Bjarkarstíg 3, Akureyri, sbr. kaupsamning, dags. 10. maí 1977, 6.500.000 kr.
2. Samkvæmt kaupsamningi 12. maí 1977 keypti varnaraðili íbúð að Flúðaseli 42, Reykjavík, á 7.950.000 kr. Kaupsamningurinn beri með sér, að íbúðin hafi verið afhent múrhúðuð og lagt í gólf, þ. e. tæplega tilbúin undir tréverk, með frágenginni sameign. Auk þess hafi varnaraðili reist bílskýli, sem hafi ekki verið innifalið í verði íbúðarinnar, og greitt fyrir það 1.100.000 kr. Varnaraðili kveðst hafa fjármagnað fasteignakaupin og eignaaukningu sína að hluta til með söluandvirði Bjarkarstígs, en að mestu með skammtímalánnum og fjárframlögum af vinnutekjum sínum, en eins og skattframtöl varnaraðila árin 1978-1980 beri með sér, hafi hann haft góðar tekjur, en sóknaraðili engar árin 1978 og 1979 og litlar árið 1980.
3. Samkvæmt kaupsamningi 30. janúar 1979 hafi varnaraðili selt íbúðina að Flúðaseli 42, Reykjavík, á 16.500.000 kr.
4. Hinn 31. janúar 1979 hafi varnaraðili keypt fokhelt raðhús að Fljótaseli 16 í Reykjavík. Beri kaupsamningurinn með sér, að húsið hafi verið uppsteipt með þaki, plasti í gluggum, hlera fyrir dyrum og þak ekki fullfrágengið. Bílskúrsréttindi hafi fylgt og kaupverð verið 12.000.000 kr.

5. Með kaupsamningi 3. maí 1979 selji varnaraðili trillubát sinn, Odd, EA 404, á 5.100.000 kr., og hafi hreinn ágóði af sölu hans verið u. þ. b. 3.100.000 kr.

Varnaraðili kveðst hafa fjármagnað fasteignakaupin og eignaaukningu sína að hluta til með söluandvirði Flúðasels 42 og söluandvirði trillubátsins. Mismunur á sölu eigna og kaupverðs sé 9.500.000 kr., en auk þess hafi varnaraðili haft aðgang að skammtímalánum og fjárframlögum af vinnutekjum sínum til að fjármagna fullgerð hússins. Skattframtöl áranna 1981-1985 beri með sér, að hann hafi haft góðar tekjur á þessum árum, en sóknaraðili engar tvö árin og litlar hin þrjú, enda í námi.

Af framangreindri sundurliðun megi ljóst vera, að öll eignaaukning varnaraðila í fasteignum hafi orðið árin 1977 til og með 1984, þegar varnaraðili hafi verið eina fyrirvinna fjölskyldunnar og sóknaraðili í námi. Af gögnum málsins sé ljóst, að þegar málsaðilar fluttust til Svíþjóðar, til að sóknaraðili gæti lokið þar tannlæknanámi sínu, hafi varnaraðili þegar eignast þá hjúskapareign í Fljótaseli 16, sem hann eigi nú. Þessi ár hafi hann haft góðar tekjur og auk þess aflað sér verðmæta og eignaaukningar með aukastörfum og eigin vinnu. Varnaraðili hafi unnið einn að fullgerð þeirra fasteigna, sem hann hafi keypt. Hafi hann unnið það í hjáverkum með launavinnu sinni á nokkrum árum.

Þótt sóknaraðili hafi átt helming af gamalli þriggja herbergja íbúð að Bjarkarstíg 3, Akureyri, hafi varnaraðili við upphaf hjúskapar lagt til meira en nam helmingi af verðmæti íbúðarinnar með peningum, yfirtöku skulda, framfærslu skyldmenna sóknaraðila og endurbótum á eigninni. Auk þess hafi endurbætur hans, vinnuframlag og efniskaup hækkað endursöluverð íbúðarinnar svo verulega, að upphafleg eign sóknaraðila í íbúðinni hafi verið lítill hluti söluandvirðisins. Kveður varnaraðili það meginástæðu þess, að hann hafi einn verið skráður eigandi að Flúðaseli 42, Reykjavík, að aðilar hafi talið eignarhlut sóknaraðila svo lítils virði, að hlutdeildin yrði hverfandi við kaup á Flúðaseli 42 miðað við heildarfjármögnun eignarinnar og væntanlegt vinnuframlag varnaraðila. Varnaraðili mótmælir því, að ígildisregla 75. gr. laga nr. 31/1993 eigi við um hjúskapareignir.

Pann tíma, sem aðilar hafi búið erlendis, hafi leigutekjur af Fljótaseli 16 staðið undir greiðslubyrði hans af fasteigninni. Telur varnaraðili engan vafa leika á því, að fasteignin Fljótasel 16 eða andvirði hennar sé hjúskapareign hans eins.

Ef málsaðilar hefðu talið eðlilegt, að íbúðin að Flúðaseli 42 væri sameign þeirra, telur varnaraðili ljóst, að þau hefðu getað leiðrétt þá skráningu við kaup á raðhúsinu að Fljótaseli 16. Þá mótmælir varnaraðili því, að venja

Þess tíma hafi ráðið því, að fyrrgreindum fasteignum hafi verið þinglýst á sitt nafn, heldur hafi þar skipt sköpum, að sóknaraðili hafi ekki getað tekið þátt í eignamynduninni með fjárframlögum, aukatekjum og eigin vinnu til jafns við varnaraðila.

Varnaraðili mótmælir þeirri niðurstöðu löggilts endurskoðanda, að sóknaraðili hafi að mestu staðið undir og fjármagnað eignaaukningu þeirra hjóna, og telur, að hún fái ekki staðist.

Ef kröfugerð sóknaraðila í málinu nær fram að ganga, telur varnaraðili, að sú niðurstaða muni leiða til nýs réttarástands við fjárskipti hjóna. Ef svo yrði, þyrfti ætíð að kanna fjárframlög beggja hjóna til hjúskapareigna hvors annars, áður en hægt væri að draga skýrar línur um hjúskapareignir hvors um sig. Slíkt réttarástand væri að mati varnaraðila til þess fallið að valda vafa og mismunun.

Varnaraðili mótmælir varakröfu sóknaraðila og telur hana ekki geta byggst á venjulegum auðgunar- og bótasjónarmiðum. Sóknaraðili hafi ekki getað sýnt fram á getu sína til slíkra fjárframlaga, enda verið í löngu háskólanámi, þegar eignamyndunin varð. Þá hafi varnaraðili einfaldlega farið betur með fjármuni sína og varið þeim til fasteignakaupa ásamt því að vera í styttra námi og oft launuðu starfsnámi.

2. Varakrafa varnaraðila við aðalkröfu sóknaraðila er, að honum verði einungis gert að greiða sóknaraðila fjárhæð, sem nemi 1.106.030 krónum, þ. e. helmingi af framreiknuðu verði íbúðarinnar að Bjarkarstíg 3 að frádregnum áhvílandi og yfirteknum veðlánnum samkvæmt framreikningsstuðli ríkisskattstjóra og að fráðreginni fyrningu, 1% fyrir hvert ár eftir 20 byggingarár eignarinnar. Með vísan til þessa og fram lagðra gagna, skattframtala og kaupsamninga, sé ljóst, að sóknaraðili hafi ekki getað lagt til neina aðra fjármuni en upphaflega nettó- eignarhlutdeild í Bjarkarstíg 3. Ekki geti verið um aðra fjármögnun að ræða, því að öll hjúskapareignamyndun varnaraðila hafi orðið, áður en sóknaraðili hafi lokið námi og farið að afla tekna.

3. Ef fallist verður á aðalkröfu sóknaraðila um, að Fljótasel 16 eða andvirði þess teljist sameign aðila, krefst varnaraðili þess, að söluandvirði bifreiðarinnar JI-662, 800.000 kr., verði talið hjúskapareign sín og komi til lúkningsar skuldum sínum, en ekki skuldum sóknaraðila. Varnaraðili kveðst hafa verið skráður eigandi bifreiðarinnar frá 1989, en við samvistarslitin hafi sóknaraðili óskað eftir því, að hún hefði jeppabifreiðina á Ólafsfirði. Í staðinn gæti varnaraðili haft afnot af bifreið hennar, Í-2581. Hafi varnaraðili samþykkt þá ósk sóknaraðila að skrá jeppabifreiðina á nafn sóknaraðila, og hafi bifreiðin verið á nafni sóknaraðila, þar til hún var sett upp í nýja bifreið á nafni sambýlismanns sóknaraðila á 800.000 kr.

Varnaraðili kveður afsal til sóknaraðila hafa verið málamyndagerning milli aðila og ekki átt að hafa neina þýðingu til framsals hjúskapareigna sinna til sóknaraðila endurgjaldslaust. Bifreið sú, sem varnaraðili hafi haft afnot af í stað jeppans, sé talin hjúskapareign sóknaraðila við fjárskipti aðila, og muni andvirði hennar standa til lúkningar skuldum sóknaraðila. Það sé því eðlilegt og sanngjarnt, að söluverð jeppans verði talin hjúskapareign varnaraðila við fjárskiptin.

Niðurstaða um A-lið.

Formleg krafa um skilnað aðila málsins kom fram við fyrirtöku skilnaðarmáls þeirra hjá sýslumanninum í Reykjavík 10. ágúst 1994, og fer því um skipti á eignum og skuldum aðila eftir lögum nr. 31/1993, sbr. lagaskilareglur í XVII. kafla þeirra laga.

Meginreglan í fjármálaskipan hjóna er svokölluð hjúskapareignaskipan, en samkvæmt 54. gr. laga nr. 31/1993 verður eign maka hjúskapareign, nema sérstakar heimildir standi til annars. Þó geta eignir verið séreign annars hjóna skv. 55. gr. eða sameign hjóna, sbr. 2. mgr. 53. gr. og 56. gr. laganna. Hjúskaparlög skera hins vegar ekki úr um, hvort tiltekin eign teljist hjúskapareign annars makans eða sameign, og fer um það eftir almennum reglum eigna- og samningaréttar.

Opinber skráning eignar gefur sterka vísbendingu um, að sá maki, sem skráður er fyrir eigninni, eigi hana sem hjúskapareign, og er ótvírætt, að sá, sem heldur því fram, að slík eign sé að öllu leyti hjúskapareign hins eða sameign beggja hjóna, ber sönnunarbyrðina fyrir því. Þegar um er að ræða þinglýsingu á fasteign eins og í þessu tilviki, verður einnig að líta til hagsmuna veðhafa og skuldheimtumanna þess maka, sem er þinglýstur eigandi.

Fallist er á rök sóknaraðila fyrir því, að þinglýsingin ein og sér skeri ekki úr um, hvort hjóna teljist raunverulegur eigandi fasteignarinnar eða hvort fasteignin sé sameign þeirra og þar með að hluta til hjúskapareign þess, sem ekki er þinglýstur eigandi. Ákvæði 25., 29., 33. og 34. gr. þinglýsingalaga um heimildaráhrif þinglýsingar, réttaráhrif þinglýsingar og áreiðanleika þinglýsingabóka hafa það hins vegar í för með sér, að réttur skuldheimtumanna þess maka, sem skráður er fyrir fasteign, hlýtur að ganga framar hugsanlegum óþinglýstum sameignarrétti hins makans, enda getur skráning eignarheimildar yfir fasteign verið grundvöllur að mati á láns-trausti. Þinglýsingin leiðir þannig óhjákvæmilega til þess, að við skipti á búi hjóna verður óþinglýstur sameignarréttur maka að víkja fyrir kröfum skuldheimtumanna þinglýsts eiganda.

Í 103. gr. laga nr. 31/1993 kemur fram sú grundvallarregla, að hvor maki

um sig eða dánarbú hans eigi tilkall til helmings úr skírri hjúskapareign hins, nema annað leiði af ákvæðum laga. Helmingaskiptareglunni er ætlað að vera sanngjörn umgjörð um fjármálauppgjör hjóna við skilnað eða andlát. Hjúskapareignaskipulagið og helmingaskiptareglan verka þannig saman, að í þeim tilvikum, þegar bæði hjón eiga eignir umfram skuldir, skiptir ekki máli, hvort þeirra telst eiga eign að hjúskapareign, að öðru leyti en að því er varðar útlagningu. Þegar svo háttar til, er því um raunveruleg helmingaskipti að ræða milli hjóna. Sú yrði hins vegar ekki raunin í skiptum aðila þessa máls, ef fasteignin Fljótasel 16 telst vera hjúskapareign varnaraðila, þar sem skuldir sóknaraðila eru þá hærri en verðmæti hjúskapareigna hennar.

Í því tilviki, sem hér um ræðir, koma hagsmunir skuldheimtumanna varnaraðila ekki í veg fyrir skipti í samræmi við kröfur sóknaraðila. Úrlausn aðalkröfunnar ræðst samkvæmt framansögðu af því, hvort sóknaraðili telst hafa fært sönnur að því, að fasteignin Fljótasel 16 sé sameign aðila og þar með hjúskapareign hennar að hluta, sbr. 56. gr. laga nr. 31/1993. Fyrir liggur, að fasteignin Fljótasel 16 er þinglýst eign varnaraðila, og hann var einn kaupandi hennar samkvæmt kaupsamningi frá 31. janúar 1979. Við mat á því, hvort sóknaraðili eigi hlut í fasteigninni, verður öðru fremur að líta til þess, hvort sóknaraðili hefur lagt fram fé til kaupa á fasteigninni.

Eins og fyrr hefur verið lýst, var raðhúsið keypt fokhelt á 12 milljónir gamlar krónur, en þar af voru 7 milljónir greiddar í peningum fyrir 1. júlí 1980, en 5 milljónir við úthlutun á láni frá Húsnæðisstofnun ríkisins. Daginn áður en kaupsamningur um Fljótasel 16 var undirritaður, 30. janúar 1979, hafði varnaraðili selt fimm herbergja íbúð og hlut í bílskýli að Flúðaseli 42 í Reykjavík, og var söluverð 16,5 milljón gamlar krónur. Útborgun til 2. febrúar 1980 var 11,5 m. kr., en auk þess gaf kaupandi út skuldabréf, að fjárhæð 2,7 m. kr., til fimm ára og tók á sig veðskuld, að fjárhæð 2,3 m. kr. Seljandi tók að sér að greiða áhvílandi lán, að fjárhæð 1,2 m. kr.

Íbúðin að Flúðaseli 42 var keypt tilbúin undir tréverk 12. maí 1977 á 7,95 milljónir gamalla króna, en þar af var 2,1 m. kr. greidd með húsnæðismála-stjórnarláni. Varnaraðili tók síðar þátt í að reisa bílskýli, sem kostaði 1,1 m. kr. Tveimur dögum áður en fyrrnefnd íbúð var keypt, 10. maí 1977, höfðu aðilar málsins selt þriggja herbergja íbúð að Bjarkarstíg 3 á Akureyri á 6,5 milljónir gamalla króna, en þar af tók kaupandi á sig veðskuldir, að fjárhæð 1,55 m. kr. Varnaraðili þykir ekki hafa sýnt fram á, að hlutur hans í íbúðinni hafi aukist, frá því að hann fékk afsalað helmingi hennar.

Samkvæmt þessu yfirliti þykir ljóst, að kaup íbúðarinnar að Flúðaseli 42 voru fjármögnuð að nær öllu leyti með söluverði íbúðarinnar að Bjarkarstíg

3, sem sóknaraðili átti helming í, og töku húsnæðismálastjórnarláns. Leggja verður til grundvallar, að varnaraðili hafi aukið talsvert við verðgildi íbúðarinnar að Flúðaseli 42 með vinnuframlagi sínu við að fullgera hana og reisa bílskýli.

Þar sem raðhúsið að Fljótaseli 16 var keypt daginn eftir sölu fyrrnefndrar íbúðar, verður að gera ráð fyrir, að söluverð íbúðarinnar hafi runnið til að kosta kaup raðhússins. Að teknu tilliti til nýs láns frá Húsnæðisstofnun ríkisins hefur verið allt að 6 m. kr. afgangur af söluverði íbúðarinnar til að kosta frágang raðhússins. Leggja verður til grundvallar, að vinnuframlag varnaraðila hafi verið allnokkurt við að koma raðhúsinu í íbúðarhæft ástand, en þar sem enn vantar nokkuð upp á, að raðhúsið sé fullfrágengið, verður að ætla, að afgangur af söluverði íbúðarinnar hafi að mestu leyti hrokkið til að greiða annan byggingarkostnað.

Í 75. gr. laga nr. 31/1993 er ákvæði um, að verðmæti, sem komi í stað sér eignar, verði einnig séreign. Fallist er á rök sóknaraðila fyrir því, að samþærlig regla verði talin gilda um sölu hjúskapareignar annars hjóna til fjármögnunar á nýrri eign, en tilviljun getur ráðið því, hvernig skráningu þeirrar eignar er háttað. Verður því að fallast á með sóknaraðila, að grundvöllur þeirrar eignamyndunar, sem felst í raðhúsinu að Fljótaseli 16, hafi verið lagður við sölu íbúðarinnar á Akureyri, sem leggja verður til grundvallar, að hafi verið hjúskapareign sóknaraðila að hálfu. Þar sem ekki hefur verið sýnt fram á, að sóknaraðili hafi gefið varnaraðila sinn hlut eða söluverð síns hluta hafi verið varið til annarra hluta, verður að fallast á með sóknaraðila, að þessi hjúskapareign sóknaraðila hafi runnið til kaupa á íbúðinni að Flúðaseli 42, sem hafi þar með orðið sameign hjónanna og hjúskapareign sóknaraðila að hluta til. Með sama hætti verður að fallast á með sóknaraðila, að andvirði hjúskapareignar hennar í íbúðinni hafi runnið til kaupa á raðhúsinu, sem þar með hafi orðið hjúskapareign hennar að hluta.

Sú eignamyndun, sem orðið hefur að öðru leyti í hjónabandinu og liggur í umræddri fasteign, virðist einkum hafa komið til með greiðslu áhvílandi lána frá Húsnæðismálastofnun og með vinnuframlagi varnaraðila við að fullgera íbúðina að Flúðaseli 42 og koma raðhúsinu í íbúðarhæft ástand.

Ekki er annað komið fram í málinu en afborganir af útborgunarverði að því leyti, sem andvirði seldra eigna hrökk ekki til, og afborganir af áhvílandi veðskuldum á fasteignum fjölskyldunnar hafi verið greiddar af tekjum beggja hjóna, eftir því sem á stóð hverju sinni. Erfitt er að meta þann eignarhluta, sem hvort um sig hefur eignast í raðhúsinu. Við það mat verður að leggja til grundvallar tekjur aðila allan hjúskapartímann, en þó verður að taka tillit til þess, að eignaaukningin síðustu ár hefur eingöngu falist í að

greiða niður áhvílandi lán. Einnig verður að taka tillit til námslána, sem aðilar nutu, en ekki er annað fram komið en þau hafi jöfnum höndum runnið til framfærslu fjölskyldunnar og greiðslu þeirra skuldbindinga, sem á henni hvíldu.

Samkvæmt yfirliti löggilts endurskoðanda var sóknaraðili með hærri tekjur og námslán en varnaraðili í átján ár á tímabilinu 1967 til og með 1994 á móti tíu árum varnaraðila. Sé lagt til grundvallar, að lítil eignamyndun í fasteignum hafi orðið eftir 1984, jafnast staðan nokkuð, þar sem sóknaraðili hafði hærri tekjur en varnaraðili síðustu tíu ár hjónabandsins. Ógerlegt er að bera saman heildarlaun allt tímabilið vegna verðbólguáhrifa.

Sé lítið til eignarhluta sóknaraðila í Bjarkarstíg 3, þróun eignamyndunar við kaup og sölu fasteigna, tekna aðila á sambúðartíma og vinnuframlags varnaraðila við fasteignir fjölskyldunnar, telst sóknaraðili ekki hafa tekist að sanna, að hún eigi meira en 40% af nettóandvirði fasteignarinnar sem hjúskapareign, og telst varnaraðili samkvæmt því eiga 60%.

Varnaraðili gerir kröfu um, að söluverð jeppabifreiðarinnar JI-662 verði talið hjúskapareign hans við skiptin, en bifreiðin var skráð á hans nafn til 1. ágúst 1994. Sóknaraðili var skráð eigandi bifreiðarinnar, þegar skilnaðarmál aðila var tekið fyrir í fyrsta skipti og allt til 30. júní 1995, þegar hún seldi bifreiðina. Sóknaraðili kveðst hafa fjármagnað kaup á jeppabifreiðinni, og af sóknar- og varnargögnum verður ráðið, að hún hafi haft afnot af jeppabifreiðinni frá áramótum 1991/1992. Varnaraðili hefur ekki haldið því fram, að hann hafi fjármagnað kaup bifreiðarinnar, enda hann tekjulítill á þeim tíma, sem um ræðir. Verður ekki annað séð en umskráning bifreiðarinnar til sóknaraðila hafi verið staðfesting á raunverulegum eignarráðum yfir bifreiðinni, og verður því að hafna þessari kröfu varnaraðila. Þess má geta, að sóknaraðili telur söluverð bifreiðarinnar, 800.000 kr., meðal hjúskapareigna sinna 10. ágúst 1994.

Um B-lið í kröfugerð sóknaraðila.

Sóknaraðili telur eftirfarandi skuldir og útgjöld vera sameiginlegar skuldir.

1. Húsaleiga á Ólafsfirði.

Hér sé um að ræða húsaleigu, sem sóknaraðili hafi greitt fyrir íbúðarhúsnæði sitt að Ólafsvegi 30, Ólafsfirði. Samkvæmt upplýsingum Ólafsfjarðarbæjar hafi sóknaraðili greitt 32.500 kr. í leigu á mánuði. Leigu fyrir árið 1994 til 10. ágúst, 238.225 kr., hafi sóknaraðili greitt eftir þann dag. Auk þeirrar fjárhæðar telur sóknaraðili eðlilegt, að af búshluta varnaraðila verði greiddur helmingur þeirrar leigu, sem sóknaraðili hafi greitt árin 1992

og 1993. Fyrir árið 1993 hafi sóknaraðili greitt 390.000 kr. í leigu, og fyrir árið 1992 hafi hún greitt 386.700 kr. Frá samvistarslitum og til 10. ágúst 1994 hafi sóknaraðili því greitt 1.014.925 kr. í leigu fyrir íbúðarhúsnæðið. Á sama tíma hafi varnaraðili búið í Fljótaseli 16 án þess að greiða sóknaraðila nokkra leigu. Gagnkvæm framfærsluskylda hafi verið á milli aðila á þessum tíma samkvæmt hjúskaparlögum, og á því byggi sóknaraðili þá kröfu sína, að þessi útgjöld teljist sameiginleg.

2. Lán frá Gunnlaugi T. Gunnlaugssyni.

Um sé að ræða lán, sem aðilar hafi fengið hjá syni sínum til kaupa á bifreiðinni Í-2581, sem varnaraðili hafi haft til umráða. Sóknaraðili hafi endurgreitt umrætt lán 23. september 1995 með 550.400 kr. Sóknaraðili heldur því fram, að um sameiginlegt lán hafi verið að ræða, og beri varnaraðila því að greiða helminginn af því.

3. Lánasjóður íslenskra námsmanna.

Sóknaraðili kveður kröfu þessa vera varakröfu, ef aðalkrafa sín samkvæmt A-lið verði ekki tekin til greina. Sóknaraðili kveðst á námsárum sínum hafa tekið framfærslulán hjá Lánasjóði íslenskra námsmanna (LÍN), og hafi lánið verið tekið í þágu beggja hjónanna og nýtt til framfærslu allrar fjölskyldunnar. Reglur LÍN geri ráð fyrir því, að tiltekinn hluti námslána sé vegna maka námsmanns og barna þeirra. Sóknaraðili telur því varnaraðila eiga að greiða helming eftirstöðva námslánanna, en þær hafi 10. ágúst 1994 numið 3.104.744 kr. Jafnframt beri honum að greiða helming þeirra afborgana, sem sóknaraðili hafi greitt 4. nóvember 1994 og 2. mars 1995, samtals 121.276 kr. Samtals beri honum því að greiða helming af 3.226.020 kr.

Varakrafa sóknaraðila við B-lið aðalkröfu.

Sóknaraðili reisir varakröfu sína um endurgreiðslu helmings þeirra fjármuna, sem runnið hafa til greiðslu þeirra skulda og útgjalda, er getið sé í aðalkröfu, á sömu rökum og greini um aðalkröfu. Jafnframt sé byggt á auðgunar- og bótasjónarmiðum. Ef ekki verði á það fallist, að útgjöldin teljist sameiginleg, hljóti varnaraðili að þurfa að standa sóknaraðila skil á þeim fjármunum, sem hún hafi greitt í þágu varnaraðila.

Kröfur og mótmæli varnaraðila við B-lið í kröfum sóknaraðila.

Varnaraðili krefst þess, að við opinber fjárskipti aðila verði staðfest, að hvort hjóna um sig beri sjálfstæða ábyrgð á skuldum sínum og skuldbindingum, sem á því hvíli, og að skuldir og útgjöld, sem sóknaraðili hafi stofnað til fyrir eða eftir samvistarslit eða greitt afborganir af, teljist ekki sameiginlegar skuldir eða útgjöld hjóna, hvort heldur til sameiginlegrar fram-

færslu fjölskyldunnar eða sameiginlegrar eignamyndunar, heldur beri sóknaraðili ein ábyrgð á þeim skuldbindingum sínum með eignum sínum.

1. Húsaleiga á Ólafsfirði.

Varnaraðili hafnar með öllu kröfu sóknaraðila um, að húsaleiga hennar fyrir Ólafsveg 30 verði talin sameiginleg skuld þeirra. Kröfu sína reisir hann á því, að samkvæmt 69. gr. laga nr. 31/1993 geti annað hjóna einungis stofnað til sameiginlegra fjárskuldbindinga vegna húsaleigu, meðan sambúð varir, og þá fyrir húsnæði, sem ætlað er til sameiginlegs heimilis hjónanna. Aðilar hafi slitið samvistir um áramót 1991/1992 og sóknaraðili hafið sambúð í janúar 1992 með Birni Guðmundssyni. Af gögnum megi ráða, að krafa sóknaraðila taki til húsaleigu á Ólafsfirði eftir samvistarslit til skiptadags. Hvort sem sóknaraðili hafi búið með sambýlismanni sínum í húsnæðinu eða annars staðar, sé ljóst, að sóknaraðili hafði enga heimild að lögum til að skuldbinda í eigin nafni varnaraðila vegna leiguhúsnæðis. Með vísan til 68. gr. laga nr. 31/1993 sé leigusamningur sóknaraðila við Ólafsfjarðarbæ um húsnæði frá áramótum 1991/1992 til skiptadags eingöngu á ábyrgð sóknaraðila einnar.

2. Lán frá Gunnlaugi T. Gunnlaugssyni.

Varnaraðili kveður mega ráða af gögnum málsins, að sóknaraðili hafi fengið umrætt lán hjá syni sínum til að kaupa bifreiðina Í-2581. Afsal vegna bifreiðarinnar beri með sér, að hún sé skráð á nafn sóknaraðila; sé hún enn til og talin hjúskapareign sóknaraðila. Engin fordæmi séu fyrir því, að annað hjóna geti stofnað til skuldar á ábyrgð maka síns til að fjármagna kaup á eigin hjúskapareign. Til að slík fjárskuldbinding fái staðist, þurfi að liggja fyrir heimild í lögum eða samningur hjóna, sem ekki sé til að dreifa í þessu tilviki.

3. Lánasjóður íslenskra námsmanna.

Með vísan til 67. gr. hjúskaparlaga, sbr. 68. gr. og 69. gr., hafnar varnaraðili kröfu um, að námslán sóknaraðila, 3.226.020 kr., sé sameiginleg skuld aðila. Í 67. gr. laga nr. 31/1993 sé skýrt kveðið á um, að hvort hjóna um sig beri ábyrgð á þeim skuldbindingum, sem það hefur stofnað til, hvort heldur fyrir hjúskap eða síðar. Ákvæði 68. gr. s. l. geri ráð fyrir, að annað hjóna geti skuldbundið hitt, ef heimild sé til þess í lögum eða hjónin hafi samið svo sín á milli. Hvorki í lögum um Lánasjóð íslenskra námsmanna né í öðrum lögum sé kveðið á um samábyrgð maka á námsláni maka. Ekki liggi heldur fyrir samningur aðila eða ábyrgðaryfirlýsing. Sóknaraðili hafi valið þann kost að fjármagna nám sitt með hagstæðum námslánum, enda gert ráð fyrir því, að lánshafi njóti arðs af þeirri fjárfestingu sinni síðar meir. Ekki skipti máli í þessu sambandi, þótt hluta námslánsins hafi verið úthlut-

að til framfærslu lánþega og hlutdeildar sóknaraðila í framfærslu sona sinna, því að hjón beri jafnar skyldur hvort gagnvart öðru og börnum sínum, sbr. 2. gr. laga nr. 31/1993. Verði námslánaskuldin talin sameiginleg skuld, krefst varnaraðili þess, að eftirstöðvar skuldarinnar verði reiknaðar til núvirðis.

Varnaraðili mótmælir varakröfu sóknaraðila samkvæmt B-lið með vísan til sömu sjónarmiða og lagaraka og í aðalkröfu.

Niðurstaða um B-lið.

Samkvæmt 67. gr. laga nr. 31/1993 ber hvort hjóna ábyrgð á þeim skuldbindingum, sem á því hvíla. Samkvæmt 69. gr. laganna er hvoru hjóna þó heimilt, meðan sambúð varir, að gera á ábyrgð beggja samninga, sem venjulegir eru vegna sameiginlegs heimilishalds, m. a. um leigu húsnæðis, sem ætlað er til sameiginlegs heimilis hjónanna. Ekki er annað fram komið en sóknaraðili hafi gert samning um leigu íbúðarhúsnæðisins að Ólafsvægi 30 á Ólafsfirði. Í greinargerð sóknaraðila kemur fram, að aðilar málsins hafi slitið samvistir um áramót 1991/1992, og sömu upplýsingar koma fram í greinargerð varnaraðila. Samkvæmt því fellur leigusamningur sóknaraðila ekki undir 69. gr. laganna, og telst varnaraðili því ekki bera ábyrgð á útgjöldum vegna leiguhúsnæðisins. Skiptir í því sambandi ekki máli, að hann var skráður með lögheimili að Ólafsvægi 30 til 13. júní 1995. Sóknaraðili þykir ekki heldur hafa sýnt fram á, að hún hafi skuldað leigu 10. ágúst 1994.

Kröfu sóknaraðila um, að varnaraðili greiði helming skulda og útgjalda vegna húsaleigunnar, er því hafnað.

Sóknaraðili er skráður eigandi bifreiðarinnar Í-2581, og ekki hefur verið sýnt fram á annað en bifreiðin teljist til hjúskapareigna hennar. Skuld við Gunnlaug T. Gunnlaugsson vegna kaupa á umræddri bifreið, sem sóknaraðili kveðst hafa endurgreitt 23. september 1995 með 550.400 kr., telst því eðli málsins samkvæmt til skulda hennar. Kröfu sóknaraðila um, að varnaraðila beri að greiða helming af láninu, er því hafnað.

Par sem aðalkrafa sóknaraðila samkvæmt kröfulið A er tekin til greina að hluta, og með vísan til þeirra raka, sem sú niðurstaða er reist á, verður hafnað varakröfu sóknaraðila um, að skuld við LÍN teljist til sameiginlegra skulda.

Með sömu rökum þykir rétt að hafna varakröfu sóknaraðila í þessum lið, og þykja auðgunar- og bótasjónarmið ekki eiga hér við.

Um C-lið í kröfugerð sóknaraðila.

Sóknaraðili gerir kröfu um húsaleigu úr hendi varnaraðila vegna afnota af Fljótaseli 16. Allt frá samvistarsslitum hafi varnaraðili haft endurgjaldslaus afnot fasteignar þeirra hjóna. Sóknaraðili hafi hins vegar orðið að

leigja sér húsnæði allan tímann. Því sé eðlilegt á grundvelli fyrrgreindra auðgunar-, bóta- og sanngirnisjónarmiða, að staðan milli þeirra verði jöfnuð með hæfilegri endurgreiðslu úr hendi varnaraðila að mati réttarins.

Varakrafa sóknaraðila við C-lið aðalkröfu.

Sóknaraðili styðji varakröfu sína því, að eðlilegt sé, að varnaraðila verði a. m. k. gert að endurgjalda sóknaraðila leigugreiðslu frá 10. ágúst 1994, þegar sótt hafi verið um lögskilnað. Við þann dag hafi fjárhagsleg samstaða og framfærsluskylda milli aðila formlega rofnað.

Kröfur og mótmæli varnaraðila við C-lið í kröfum sóknaraðila.

Varnaraðili telur, að samkvæmt 60. gr. laga nr. 31/1993 sé sér heimil ráðstöfun og afnot af íbúð, sem teljist til hjúskapareigna sinna, ef íbúðin sé ekki notuð sem bústaður fyrir fjölskylduna, sbr. og ákvæði 4. gr. laga nr. 31/1993. Varnaraðili telur kröfugerð sóknaraðila um endurgjald fyrir afnot sín af eigninni sérstaklega ómaklega, þegar horft sé til þess, að hann hafi haldið heimili fyrir syni aðila frá samvistarslitum til dagsins í dag. Varnaraðili hafi veitt sonum aðila bæði húskaskjól og fæði, þegar þeir hafi verið atvinnulausir eða í námi, eftir að þeir hafi komist til fullorðinsára. Kröfunni er mótmælt sem rangri og of seint fram kominni.

Niðurstaða um C-lið.

Hér að framan hefur verið komist að þeirri niðurstöðu, að til hjúskapareigna varnaraðila teljist 60% af verðmæti fasteignarinnar Fljótasels 16 í Reykjavík, en varnaraðili er þinglýstur eigandi eignarinnar. Sóknaraðili þykir ekki hafa sýnt fram á, að varnaraðila beri að greiða henni leigu fyrir afnot af húsnæðinu, enda hafði hún ekki frumkvæði að því að knýja á um, að gengið yrði frá skilnaði milli þeirra hjóna, og virðist ekki hafa gert kröfu um greiðslu húsaleigu fyrr en í greinargerð í máli þessu. Ber því að hafna umræddri kröfu sóknaraðila.

Varakrafa sóknaraðila lýtur að leigu fyrir tímabilið eftir 10. ágúst 1994. Með hliðsjón af niðurlagi 1. mgr. 101. gr. laga nr. 31/1993 þykir sú krafa ekki komast að í þessu máli.

Um þrautavarakröfu varnaraðila.

Ekki þykir þörf á að fjalla sérstaklega um þrautavarakröfu varnaraðila um lækkan á kröfum sóknaraðila.

Heildarniðurstaða.

Samkvæmt framangreindu er tekin til greina krafa sóknaraðila um, að við opinber skipti til fjárslita á milli málsaðila verði fasteignin að Fljótaseli

16 í Reykjavík eða andvirði hennar virt sem sameign þeirra hjóna, þannig, að 40% eignarinnar teljist hjúskapareign sóknaraðila, en 60% hjúskapareign varnaraðila.

Öllum öðrum kröfum sóknaraðila er hafnað.

Hafnað er kröfu varnaraðila um, að við opinber skipti málsaðila verði söluandvirði bifreiðarinnar JI-662, Bronco XLT, 800.000 kr., talið hjúskapareign sín.

Eftir úrslitum málsins þykir rétt, að hvor aðili beri sinn kostnað af rekstri þess.

Sigurður T. Magnússon héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Við opinber skipti til fjárslita á milli sóknaraðila, Rannveigar F. Axfjörð, og varnaraðila, Gunnlaugs Ólafssonar, skal fasteignin Fljótasel 16 í Reykjavík eða andvirði hennar virt sem sameign þeirra hjóna, þannig, að 40% eignarinnar teljist hjúskapareign sóknaraðila, en 60% hjúskapareign varnaraðila.

Öllum öðrum kröfum sóknaraðila er hafnað.

Hafnað er kröfu varnaraðila um, að við opinber skipti málsaðila verði söluandvirði bifreiðarinnar JI-662, Bronco XLT, 800.000 kr., talið hjúskapareign varnaraðila.

Málskostnaður fellur niður.
